

N:o 13.

Ank. till Riksd. kansli den 22 april 1893, kl. 7 e. m.

*Första Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 7,
i anledning af väckt motion om latinskrifningens af-
skaffande vid de allmänna läroverken.*

I en inom Andra Kammaren afgifven motion, n:o 153, har herr *P. Waldenström* föreslagit, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t hemställa, det latinskrifningen vid de allmänna läroverken samt i sammanhang dermed det latinska öfversättningsproftet i mogenhetsexamen måtte så snart som möjligt afskaffas.

Vid pröfning af detta ärende har Andra Kammaren i enlighet med sitt första tillfälliga utskotts hemställan för sin del beslutit, att Riksdagen i skrifvelse anhåller, att Kongl. Maj:t täcktes med afseende på undervisningen vid de allmänna läroverken vidtaga sådana anordningar, att latinskrifning icke må åläggas lärjungarne på annan tid än de åt undervisningen i latin anslagna lärotimmarne, och att i sammanhang dermed det skriftliga öfversättningsproftet från svenska till latin i mogenhetsexamen må bortfalla; och har Första Kammarerna, efter delfående af detta beslut, för yttrande hänvisat detsamma till sitt andra tillfälliga utskott.

I det betänkande, som af förbemälda Andra Kammarens utskott i frågan afgifvits, erinras till en början om de skäl, motionären för sitt förslag framställt och hvilka sålunda sammanfattas:

att Kongl. Maj:t vid flera tillfällen förklarar sig vara sinnad att borttaga det latinska öfversättningsprofvets i mogenhetsexamen; *att* latinskrifning vid våra läroverk numera på långt när icke har samma betydelse, som den hade, då inga andra öfversättningar från svenska till främmande språk förekommo; *att* den tid och det arbete, som den tager i anspråk, skulle med mycket större gagn för lärjungarne kunna egnas åt öfversättningar från modersmålet till något lefvande språk; *samt att*, oberoende af den mera genomgripande förändring af latinets ställning i allmänhet såväl i skolan som vid universitetet, hvilken vore af behovet påkallad, men hvars fullständiga genomförande måhända icke kunde ske så snart, *skrifningen* af latin kunde upphöra när som helst utan att vålla några rubbningar i undervisningsplanen för öfrigt.

Beträffande det af såväl Kongl. Maj:t som Riksdagen vid åtskilliga tillfällen ifrågasatta utbytandet af det latinska öfversättningsprofvets i mogenhetsexamen mot en skriftlig öfversättning från latin till svenska utlåter sig motionären på följande sätt: »Att utbyta det latinska öfversättningsprofvets mot en öfversättning från latinets till modersmålet har af Kongl. Maj:t blifvit ifrågasatt i de propositioner, der det varit tal om denna sak. Ett sådant utbyte vore dock alldeles ändamålslost. Till prof på lärjungarnes kunskap i latinets är det muntliga öfversättningsprofvets tillfyllestgörande, och för utrönande af deras förmåga att behandla modersmålet torde intet annat skriftligt prof böra fordras än det nu vanliga. Huru för öfrigt de svenska *skriföfningarna* böra anordnas vid *undervisningen*, det må lemnas åt rektor och vederbörande lärare att bestämma. De kunna utan tvifvel delvis lämpligen ske i form af öfversättningar från ett främmande språk, det må nu vara latin eller tyska, franska eller engelska.»

För att vinna en utgångspunkt för den förevarande frågans bedömning, finner utskottet vidare lämpligt att taga en hastig öfverblick af samma frågas föregående behandling af Kongl. Maj:t och Riksdagen under de två senaste årtiondena, och anför i sådant afseende följande:

Redan år 1873 anhöll Riksdagen i underdånig skrifvelse af den 24 maj, att Kongl. Maj:t täcktes taga i nådigt öfvervägande, huruvida icke fordringarna i afgangsexamen vid rikets elementarläroverk kunde ändras på det sätt, att öfversättningsprovet från svenska till latin utbyttes mot en öfversättning från latin till svenska. Af en sådan förändring förväntade sig Riksdagen, »att den borde, under förutsättning att den förelagda uppgiften ej gjordes för svår, lända till fördel både för latinstudiet och undervisningen i modersmålet». Till svar på denna Riksdagens anhållan utfärdade Kongl. Maj:t den 6 juni 1873 nådig skrifvelse till eforalstyrelserna i riket angående förändrad undervisningsplan för de tre lägsta klasserna af rikets elementarläroverk. Den väsentligaste förändring, som derigenom infördes, bestod deri, att latinets inträde i undervisningen framflyttades från 2:a klassen till den 4:e. Den sålunda inledda reformen fullföljdes, ehuru efter delvis förändrade grunder, genom 1878 års läroverksstadga, hvilken ännu är gällande. I latinskrifningen medförde denna stadga ingen annan inskränkning än den, som betingades af latinets framflyttning till ett högre stadium, så att antalet årsafdelningar, i hvilka det skulle åligga lärjungarne att skrifva ett latinskt hemtema hvarje vecka, minskades från 6 till 4. De sålunda vidtagna förändringarna tillfredsstälde emellertid hvarken allmänheten eller Riksdagen. Inom den senare upprepades under de följande åren allt bestämdare yrkandena på en genomgripande reform i undervisningsväsendet, särskildt i syfte af inskränkningar i latinets studium. År 1882 uppdrog Kongl. Maj:t åt en komité att undersöka organisationen af de allmänna läroverken samt afgifva de yttranden och förslag, hvartill undersökningen kunde föranleda. Denna komité afgaf sitt betänkande 1884. På grundvalen af den omfattande utredning, som nu blifvit verkställd, och delvis med anslutning till de af komitén uttalade åsigterna, aflät Kongl. Maj:t till 1887 års Riksdag nådig proposition angående ändrade bestämmelser med afseende på de allmänna läroverken. Till det vid denna proposition fogade statsrådsprotokollet af den 14 februari anförde dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet, bland annat, att han i likhet med komitén ansåg, att de skriftliga arbetena, särskildt latinskrifningen i de högsta afdelningarna, kunde något inskränkas utan fara för studiernas grundlighet. Det ifrågasatta utbytandet af det

latinska översättningsproffet i mogenhetsexamen mot en översättning från latin till svenska vore deremot en fråga, som icke borde afgöras, förrän i saken erfarne skolmän fått tillfälle att derom yttra sina åsikter. Till följd af Riksdagens upplösning kom emellertid frågan icke till vidare behandling för denna gång.

Förnyad framställning i ämnet afläts af Kongl. Maj:t till 1890 års Riksdag. Dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet förklarade, att han ansåg det nödigt att för de högre klasserna vidtaga någon åtgärd, som kunde vara egnad att minska trycket af ett stundom allt för drygt dagsarbete, och att, då han funnit detta tryck i väsentlig mån vara beroende på mängden och någon gång äfven på längden af de s. k. *hemskrifningarna* af temata och uppgifter, det just vore på detta håll, man verksammast kunde och borde bereda lärjungarne en nödig lättnad. Med anslutning till denna åsigt beslöt Andra Kammaren med 113 röster mot 86 att såsom vilkor för genomförande af den af Kongl. Maj:t föreslagna regleringen af lärarnes vid de allmänna läroverken löner fordra, bland annat, att det föreskrifna översättningsproffet från svenska till latin skulle utbytas mot en översättning från latin till svenska. Första Kammaren afslog deremot med 63 röster mot 46 yrkandet att göra den ifrågasatta förändringen till *vilkor* för löneregleringen, men antog för sin del ett framställt sammanjemkningsförslag, enligt hvilket Riksdagen skulle bifalla löneregleringen »*under uttalande af den vissa tillförsigt*, att Kongl. Maj:t, i öfverensstämmelse med chefens för ecklesiastikdepartementet i yttrande till statsrådsprotokollet den 7 februari 1890 framställda åsigt, måtte borttaga det latinska översättningsproffet. Då Andra Kammaren icke biträdde detta beslut, hade frågan för denna gång förfallit. Beträffande lämpligheten af det latinska översättningsprovets borttagande hade emellertid enighet uppnåtts mellan Kongl. Maj:t och Riksdagen.

Då Kongl. Maj:t för 1892 års Riksdag åter framlade förslag till reglering af lärarnes löner, upptogs å nyo frågan om latinskrifningens upphörande. I anförande till statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 13 januari 1892 anmälde dåvarande departementschefen, att en af Kongl. Maj:t för ändamålet tillsatt komité den 13 januari 1891 afgifvit förslag till ny stadga för rikets allmänna läroverk, utarbetad i hufvudsaklig öfverensstämmelse med

de grunder för undervisningens ordnande, som af den föregående departementschefen anförts till statsrådsprotokollet den 7 februari 1890. Till dessa grunder hörde, bland andra, att hemarbetet skulle inskränkas, i synnerhet derigenom att de skriftliga arbetena dels minskades, dels förlades till lärorummet, och att i mogenhetspröfningen i stället för skriftlig öfversättning *till* latin skulle införas sådan öfversättning *från* latin. Vidare anförde departementschefen, att han funnit, att den omförmälda komitén i det hela på ett tillfredsställande sätt löst sin uppgift, och att antagandet af dess förslag till stadga för rikets allmänna läroverk i flera afseenden skulle medföra väsentliga fördelar för vårt undervisningsväsende, hvarför han vore beredd att för Kongl. Maj:t framlägga nämnda förslag till fastställelse med de mindre väsentliga ändringar, som af vederbörande myndigheters anmärkningar deremot kunde föranledas. Dock ansåg han billigheten kräfva, med hänsyn till den ökade tjenstgöringstid, som, derest förslaget blefve fastställt, skulle komma att krävas af lärarne, att samtidigt den så länge uppskjutna löneförbättringen måtte komma dem till godo. Vid ärendets behandling af Riksdagen stannade dess båda kamrar äfven nu vid olika beslut, i det Andra Kammaren utan votering beslöt att bevilja den föreslagna löneförbättringen endast med vilkor, bland andra, att det latinska öfversättningsproffet i mogenhetsexamen borttoges; hvar emot Första Kammaren med 88 röster mot 31 biföll förslaget om löneförbättring utan att dervid fästa de af medkammaren uppställda vilkoren. Genom kamrarnes skiljaktiga beslut hade således frågan om förändrad organisation af läroverken och löneförbättring åt lärarne återigen förfallit. Rörande särskildt lämpligheten af att borttaga det latinska öfversättningsproffet rådde emellertid icke heller nu någon meningsskiljaktighet, hvadan herr ecklesiastikministern kunde i båda kamrarne förklara, att han betraktade detta såsom »en afgjord sak».

»Af denna redogörelse», yttrar utskottet, »torde framgå, att motionären för sitt förslag om afskaffandet af det latinska öfversättningsproffet i mogenhetsexamen har stödet af trenne Riksdagars beslut och tre efter hvarandra följande ecklesiastikministrars sammanstående uttalanden.» Vid sådant förhållande anser ock utskottet obehöfligt att anföra ytterligare skäl för ett tillstyrkande

af motionen i denna del, utan öfvergår till en granskning af motionens innehåll för öfrigt.

Att ändamålet med det latinska språkets studium vid de allmänna läroverken numera icke kan vara att bibringa lärjungarne färdighet att tala och skriva detta språk, anser utskottet väl af ingen bestridas. Det har varit en tid, fortsätter det, då en sådan färdighet egde stor praktisk betydelse till följd af det förhållandet, att latinet då spelade ungefär samma roll inom den vetenskapliga världen och diplomatin som franskan i våra dagar. Den tiden är länge sedan förbi. Att det oaktadt vid undervisning i ett läroämne, som fått sig mera tid tillmätt än något annat, bibehålla en metod, som uppkommit och utvecklats under helt andra tidsförhållanden än de nuvarande, torde hvarken af *praktiska* eller *rent pedagogiska* hänsyn kunna anses berättigadt. För att härom bilda sig ett säkert omdöme, är det af synnerlig vigt att noga bestämma och fasthålla det ändamål, som med den ifrågavarande undervisningen åsyftas. I sitt förberörda anförande till statsrådsprotokollet den 7 februari 1890 uttalade dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Wennerberg, såsom sin åsigt, att *hufvuduppgiften* för latinets studium bör vara att lära lärjungarne att »läsa, d. v. s. öfversätta och fatta innehållet af de på latinska språket författade verk» för att dymedelst vinna hvad som måste anses vara *hufvudändamålet* med undervisningen i latin, nemligen att bibringa lärjungarne »en inblick i den romerska forntidens storartade lif och egendomliga åskådningssätt», hvilket åter enligt hans förmenande kraftigt skulle bidraga till att »lifva, lyfta och stärka ynglingasinnets». Inför en sådan från kompetent håll uttalad åsigt, hvars riktighet ingen sakkunnig torde vilja jäfva, kan utskottet icke undgå att instämma med motionären, då han påstår, att »latinskrifningen nu på långt när icke har samma betydelse, som den hade, då inga andra öfversättningar från svenska till främmande språk förekommo vid våra läroverk». Jemte den nyssnämnda hufvuduppgiften för latinets studium har man sedan gammalt tillagt detta studium ett synnerligen högt värde såsom medel att utveckla och skärpa tankeförmågan; men för att vinna största möjliga utbyte af denna latinets s. k. *formelt bildande kraft*, har det ansetts behöfligt att ofta anställa muntliga och skriftliga öfningar i öfversättning från svenska till latin. Utan att förneka

eller underskatta värdet af dylika öfningar, vågar utskottet i likhet med motionären vara af den mening, att desamma numera, då det behof, man med dem afsett att fylla, med vida större behållning för det praktiska lifvet kan tillgodoses genom undervisningen i de främmande *levvande* språken, kunna, om icke helt och hållet undvaras, likväl i väsentlig mån inskränkas. Tydligen gör sig motionären skyldig till någon öfverdrift, då han säger, att »latinskrifningen borde helt och hållet borttagas från undervisningsplanen». Öfverdriften torde dock ligga mera i uttrycket än i tanken. Förmodligen har motionären endast afsett den latinskrifning, som enligt undervisningsplanen skall af lärjungarne utföras i hemmet eller på tid utom lärotimmarne; och med denna begränsning anser utskottet sig böra biträda motionärens förslag. Utskottet håller nemligen före, att, då latinet fått sig rikligare tid tillmätt än något annat af skolans läroämnen, nemligen 8 timmar i veckan under 6 år, den latinskrifning, som enligt naturen af all språkundervisning måste ega rum för inlärandet af de allmännaste och viktigaste reglerna i språkläran, bör kunna förläggas till de åt ämnet anslagna lärotimmarne, utan att undervisningen i ämnet för öfrigt deraf lider något men.

Fördelarne af de förändrade anordningar, motionären föreslagit, synas utskottet väl värda att beakta. I främsta rummet skulle, enligt utskottets förmenande, latinstudiet sjelft, betraktadt hufvudsakligen såsom ett studium af latinsk litteratur, derigenom komma att intaga en vida bättre ställning än under nuvarande förhållanden. Den opropotionerligt dryga tid och det myckna arbete, som nu, med det latinska öfversättningsprofvat ständigt i sigte, användas till ett i och för sig ofruktbart inlärande af grammatiska detaljer, konstruktioner och mer eller mindre ovanliga uttryckssätt, skulle i stället mera odeladt kunna egnas åt ett både mera omfattande och mera inträngande studium af den klassiska litteraturen. Betydligt större pensa skulle hinna genomgås, lärjungarnes intresse för *innehållet* i de lästa författarne skulle kunna hållas vaket, och deras förmåga att rätt uppfatta och tillgodogöra sig detta innehåll behörigen uppöfvas. Korteligen, undervisningen skulle i vida högre grad än som med det nu gängse, ensidigt formalistiska behandlingsättet af hela läsestoffet är möjligt, fylla sin första och viktigaste uppgift, sådan denna i det föregående blifvit angifven.

Att den ifrågasatta förändringen skulle medföra en välbehöflig lättnad i lärjungarnes icke sällan allt för dryga hemarbete, vore en fördel, som icke heller må förbises. Utskottet ser sig icke i stånd att meddela några bestämda uppgifter om den tid, som för lärjungar med medelmåttiga anlag i allmänhet åtgår för utarbetandet af deras latinska hémtemata. Från såväl lärare som lärjungar vid åtskilliga läroverk inhemtade uppgifter gifva dock vid handen, att denna tid icke bör anslås till mindre än 3 timmar i veckan i 6:e klassen och till 2 i den 7:e. Om hälften af denna tid finge af lärjungarne användas till hvila och förströelse, skulle återstoden vara tillräcklig att i afsevärd mån stärka ett par andra läroämnens ställning, hvilka för närvarande vore allt för mycket tillbakasatta. Utskottet syftar härmed på franska språket och matematiken. Intet af de främmande lefvande språken, som läsas i våra läroverk, synes i högre grad lämpadt att intaga latinets plats såsom medel för bibringande af formel bildning än dess dotterspråk franskan. I afseende på formernas rikedom och omvexling nästan jemförlig med latinets, är den detsamma vida öfverlägsen i fråga om framställningssättets enkelhet, klarhet och genomskinlighet. Om genom latinskrifningens upphörande lärjungarne finge tillfälle att något mer än hittills öfva sig i skriftlig öfversättning från svenska till franska, skulle säkerligen lärjungarnes »formella bildning» blifva lika god som genom de latinska skriföfningarna, och lärjungarne derjemte vinna ökad färdighet i franska språkets praktiska användning, en färdighet, som för många af dem kunde blifva af stort värde för deras framtida verksamhet. Mellan franskan och latinets råder emellertid för närvarande så stor olikhet i afseende på det för hvartdera språket bestämda måttet af skriftliga öfningar, att en lärjunge, som på normal tid genomgått ett högre allmänt läroverk, fått skriva icke mindre än 132 latinska hémtemata, men endast 33 dylika på franska. Matematiken har förut hört till de ämnen, i hvilka skriftligt prof för afgangsexamen fordrades äfven på latinlinien. Genom 1878 års läroverksstadga afskaffades detta prof. Härom har den stora läroverkskomitén af år 1882 yttrat följande: »Det matematiska skrifprofvet borttagande har haft till följd, att matematikens studium, som under 1860- och 1870-talen börjat höja sig till en ganska tillfredsställande ståndpunkt, hastigt sjunkit tillbaka, så att ämnets

ställning numera knappast skulle blifva sämre, om det rent af utslötes äfven ur den muntliga examen.» Behofvet af det matematiska skrifprovets återinförande i mogenhetsexamen har också blifvit så allmänt erkänt, att 1891 års komité i sitt förslag till läroverksstadga upptagit det bland fordringarna i afgangsexamen på latinlinien B.

Af det senast sagda framgår, att utskottet finner det synnerligen önskvärdt, att, om de skriftliga hemarbetena i latin afskaffas, en del af den tid, som derigenom vinnes, måtte af lärjungarne få användas till skriftliga öfningar i franska språket och i matematik.

Det tillämnade utbytandet af det latinska öfversättningsprovet i mogenhetsexamen mot en skriftlig öfversättning från latin till svenska anser motionären »alldeles ändamålslost». De skäl, han anfört för denna sin åsigt och hvilka äro i det föregående angifna, hafva visserligen syntts utskottet ganska beaktansvärda. Utskottet, som redan uttalat sin mening om, hvilka slags öfningar i främsta rummet borde ifrågakomma att aflösa de skriftliga hemarbetena i latin, i fall dessa komma att upphöra, tilltror sig emellertid icke att om det ifrågavarande utbytet göra något bestämdt uttalande, och detta så mycket mindre, som utskottet inhemtat, att delade meningar äro rådande om denna fråga bland läroverkens lärare. Utskottet hyser dessutom den förvisning, att Kongl. Maj:t skall vid en eventuel åtgärd i motionens syfte åt frågan i sin helhet egna den ytterligare utredning och pröfning, som af omständigheterna må vara påkallade.

I sitt ofvan åberopade yttrande till statsrådsprotokollet den 13 januari 1892 anförde nuvarande chefen för kongl. ecklesiastikdepartementet såsom hinder för de då tilltänkta skolreformernas genomförande, att desamma icke utan orättvisa mot lärarne kunde bringas till stånd utan i sammanhang med den länge såsom behöflig och billig ansedda löneregleringen. Detta skäl till reformernas uppskjutande, hvilket utan tvifvel egde sin giltighet, då det bland annat var fråga om läsårets förlängning, synes icke böra utgöra hinder för genomförandet af den mindre omfattande förändring, hvarom nu är fråga. Det enda, som härför erfordras, är vidtagandet af några smärre, lätt verkställda ändringar i undervisningsplanen för latinlinien och i gällande afgangsstadga. Utskottet instämmer derför

i motionärens uttalande, att de åsyftade anordningarna kunna vidtagas utan att vålla några rubbningar i undervisningsplanen för öfrigt, och i hans önskan att de snarast möjligt måtte komma till stånd.

På sålunda framställda grunder stödde utskottet sin här ofvan anförda, af Andra Kammaren bifallna hemställan.

Då, såsom af medkammarens utskott erinrats, frågan om afskaffande af det latinska öfversättningsprofvets i mogenhetsexamen icke blott har stödet af trenne Riksdagars beslut och uttalanden af tvenne förutvarande ecklesiastikministrar, utan äfven af nuvarande chefen för ecklesiastikdepartementet, torde ett ytterligare ingående å den redan så ofta dryftade frågan icke vara af nöden. Blott anser sig utskottet böra påpeka, att den nu rådande anordningen, såsom tillhörande gällande undervisningsplan, icke torde utan all hänsyn till denna kunna frångås, hvadan dröjsmålet med ett genomförande af ifrågasatt önskningsmål icke skäligen lär böra tydas såsom beroende på detsamma åsidosättande. Men obestridligt måste vara, att den ifrågasatta förändringen skulle varda icke litet försvårad, derest vid ett uttalande om densamma önsklighet skulle kedjas ett nytt yrkande af den beskaffenhet som det af motionären framställda och af medkammaren understödda. Ty om än med det latinska öfversättningsprofvets borttagande från mogenhetsexamen hela sättet för latinundervisningen inom läroverken må komma att undergå ändring i det af motionären önskade syftet, måste det dock förekomma fränstötande, om man påyrkar sådan inskränkning af lärarens frihet vid utöfningen af sin verksamhet, att honom skulle vara rent af förment att tillgodose hvad en tillfredsställande undervisningsmetod i särskilda fall kunde böra med nödvändighet föreskrifva. Utskottet finner sig därför icke kunna tillstyrka bifall till den del af Andra Kammarens beslut, som åsyftar förbud för åläggande af latinskrifning på annan tid än de åt undervisningen i latin anslagna lärotimmarne.

På grund af hvad sålunda och i öfrigt anförts, tillåter sig utskottet hemställa,

att Första Kammaren måtte i så mån instämma
i Andra Kammarens beslut, att Första Kammaren

för sin del beslutar, det Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhåller, att det skriftliga öfversättningsprofvat från svenska till latin i mogenhetsexamen må varda afskaffadt.

Stockholm den 22 april 1893.

På utskottets vägnar:

SIGFRID WIESELGREN.
